

rozhovor

Josef Hložek
Tomáš Durdík

Josef Hložek

Rozhovor s prof. PhDr. Tomášem Durdíkem, DrSc.

Vážený pane profesore, jste známým archeologem a předním evropským kastellologem. Jak jste se dostal ke svému oboru?

Já jsem se se zájmem o historii, památky, archeologii a starou architekturu prakticky narodil a byl jsem tímto směrem velmi netypické dítě (což v kolektivu „normálních“ dětí nebylo úplně jednoduché). Již hluboko na základní škole jsem docházel do Národního muzea do archeologického kroužku dr. Pavla Radoměrského a záhy jsem v tamním historicko-archeologickém oddělení začal působit jako volontér. O středověké archeologii jsem zde poprvé přednášel ve 13 letech. Po nástupu na FF UK obor prehistorie – dějepis jsem řádně studoval jen jeden rok a poté jsem nastoupil do Archeologického ústavu ČSAV a školu dokončil při zaměstnání.

Můžete mám prosím přiblížit svou vědeckou práci?

Přiznám se, že poněkud váhám s odpovědí, neboť bych nerad upadl do do-
taznickových a životopisných výčtů a není mi po pravdě ani zcela příjemné hodnotit sám sebe. Jistě bych mohl hovořit o těžkých problémech, které v současné době velmi nepříznivě determinují a ohrožují vědeckou práci (a to v humanitních disciplínách zvláště) a z existenčních důvodů nutí vědce primárně naplňovat jiná než vědecká, značně nesmyslná zadání, jako na místo kvalitních výsledků „honit“ bodová hodnocení podle nekvalifikovaně nastavených kritérií (např. v mém oboru nejprestižnější evropská publikace, do níž je obecně možno se jen těžko propracovat, totiž ve Francii vydávaný Château Gaillard,

má tu smůlu, že je sborníkem /a to ještě francouzským, který tedy není z principu veden anglosaskými registry, které jsou pro nás rozhodující/. Sborníky mají administrativním rozhodnutím našich hodnotitelů vědy bodovou hodnotu 0, takže, přestože zde jako jediný Čech vyžádaně publikuji, neuznává se mi to jako vědecká práce). Nechci ale upadat do nějaké „zdi nářků“. Takže přeci jenom k stručné charakteristice mé práce. Působím v Archeologickém ústavu AV ČR, Praha, v. v. i. a byl jsem a jsem řešitelem i početnějších grantových projektů. Zabývám se především interdisciplinárně pojatým, zejména pak archeologickým výzkumem hradů, středověké hmotné kultury a ochranou národního kulturního dědictví. V případě hradů jsem tvůrcem uznávané metodiky jejich studia. Studuji zejména jejich podobu, stavební vývoj, genetické souvislosti a každodenní život. Výsledky výzkumu, které jsou v evropském kontextu velmi pozitivně vnímány, vedly i k tomu, že působím ve střežových evropských orgánech, vědeckých radách, komitéttech a pod. i jako expert ICOMOS, což zase v důsledku umožňuje široký kontakt s evropským badáním a značnou šíři záběru. To se projevilo i vyžádanou účastí v několika špičkových evropských grantových výzkumných projektech. Silně se angažuji i v ochraně našeho kulturního dědictví, což se mimo jiné projevuje i členstvím v několika vědeckých radách a střežových orgánech jak státních, tak z občanské sféry. Naznačené aktivity si pochopitelně vynucují i silnou angažovanost na poli publikačním, a to jak v tvorbě vlastních prací, tak činností v několika redakčních radách a činností editorskou.

Věnujete se stále, i přes své vytížení, pedagogické činnosti?

Pedagogickou činnost samozřejmě považuji za zásadně důležitou a v mnoha ohledech potřebnou a nezbytnou (bez toho by se ostatně za současných podmínek dala sotva dělat). Kromě Katedry archeologie FF v Plzni působím na pražské Karlově univerzitě na Katedrách dějin umění a kulturologie a bohužel podstatně méně, než by nepochybně bylo zapotřebí, i na Fakultě architektury ČVUT v Praze. Kromě toho podle potřeby vyučuji spíše v malém rozsahu i v rámci volitelných přednášek na dalších katedrách uvedených a dalších škol (např. SF ČVUT), stejně jako v rámci vzdělávání pracovníků památkové péče v rámci NPÚ.

Jaký je podle Vašeho názoru význam přednáškových kurzů zaměřených na problematiku české i evropské kastellologie, nejen na katedrách archeologie?

Současná česká kastellologie, chápána jako komplexní mezní historická disciplína, je v evropském rámci vysoce hodnocena a uznávána. Za této situace je jistě více než zákonitě, že je nezbytné předávání jak jejich výsledků, tak postupů a metod dalším generacím. Představuje dnes organickou součást medievistického bádání, které může přispět k plastičtějšímu pohledu na naši minulost a významně jej obohatit (velmi názorně to ilustrují i občasné alergické reakce na přísun nových informací a přístupů, které nezapadají do konstrukcí a závěrů tvořených na základě užšího metodického i pramenného záběru).

Význam výuky kastellologie je tedy i v širších souvislostech nepominutelný a nebagatelizovatelný, jak názorně dokládá i množství studentů jiných oborů, kteří si tyto přednášky zapisují jako volitelné a kteří patří k nejzaujatějším posluchačům.

Můžete srovnat univerzitní kastellologické přednášky u nás a v zahraničí?

Odpověď na takto položenou otázku není jednoduchá, a mám-li být poctivý, ani dost dobře možná. Neabsolvoval jsem totiž nikde v zahraničí celý běh přednášky či přednášek, i když jistě velmi dobře znám vyučující, jejich pojetí a práci. Pojetí výuky se samozřejmě školu od školy liší; tyto odlišnosti vyplývají jak z pojetí kastellologického bádání v té které zemi, tak z přístupu vyučujícího a v neposlední řadě zejména z toho, jaký prostor je této tématice možno věnovat. Tady bolestně pociťujeme, že nejrozsáhlejší výukou u nás je pouze dvousemestrální kurz na Katedře dějin umění FF UK. Nemáme tedy žádnou specializovanou katedru, kde by kastellologicky orientovaná výuka byla hlavní náplní. Za současné reálné situace našeho vysokého školství to jistě nepřekvapuje; ekonomicky zapříčiněné problémy zasáhly i špičková pedagogická pracoviště evropská. Více než bolestný je zánik nejprestižnější výuky na Historickém semináři v Basileji, v podstatě i na universitě v Marburgu an der Lahn a v Utrechtu. V současné době nejkvalitnější kastellologické vzdělání poskytuje Katedra archeologie Lodžské university (prof. Leszek Kajzer). Přestože jsou naše povětšinou semestrální kurzy více než spartánské, je úroveň české kastellologie, která je zde předávána budoucím generacím, v evropském kontextu chápána stále jako špičková, uznávaná a inspirativní. O naší výuce však platí, že student, který se chce kastellologické tématice věnovat, musí projevovat více osobní iniciativy a zájmu než na školách s větším objemem výuky orientované tímto směrem.

A co studenti, jistě můžete srovnávat české studenty a studenty archeologie v zahraničí.

Další těžko zodpověditelná otázka. Není přece jeden univerzální typ studenta, naopak studenti kdekoliv představují velmi různorodý soubor osobností. Najdeme mezi nimi jak u nás, tak v zahraničí, zodpovědné a velký zájem jevící jedince, i osoby stojící na protipólu této charakteristiky a pochopitelně více než široký rejstřík dalších mezi těmito krajními polohami. Jeden rozdíl však jistě pozorovat lze. U nás, kde školy ze zřejmých důvodů jeví snahu nabrat co nejvíce studentů, se setkáváme s velmi vysokým procentem studentů, kteří v lepším případě nejsou nijak motivováni ke studiu oboru, na který nastoupili, nezřídka však o něm prakticky vůbec nic netuší a ani je pak příliš nebaví. Tento typ studenta je v zahraničí nepochybně méně početný, na lepších universitách se s ním prakticky nesetkáme. Zde převažuje spíše skupina lidí s hlubokým zájmem a velkým předchozím kontaktem s oborem. Tito „vážní zájemci“ jsou však ke škodě věci u nás již delší dobu spíše vyhynulým živočišným druhem (i v zahraničí jich však s ohledem na změnu životního stylu apod. ubývá).

V nedávné době jste se objevoval na televizních obrazovkách, mimo jiné v pořadu Štítý království českého. Jak se díváte na úroveň popularizace českých hradů i našeho archeologického a kulturního dědictví vůbec?

Otázka popularizace našich humanitních a zejména historických věd je obecně bolavým zubem. Jedním ze zdrojů problémů těchto disciplin je nepochybně fakt, že schopnost jejich komunikace s nejširší veřejností není dobrá a povědomí o nich (a kulturní povědomí obecně) je značně zkrleslé. Dvojnásobně to pak platí o povědomí o jejich potřebnosti a přínosnosti. Přispívá k tomu i současná honba za senzacími za každou cenu a v současných ne zcela jistých dobách asi zákonitě bujení různých paravěd a pseudo-věd, které v obecném povědomí tu skutečnou vědu mnohdy zastihují a převyšují. Přitom zájem nejširší veřejnosti je značný, ale současné pojetí práce médií všeho druhu jej deformuje a často až zneužívá k šíření nesmyslů. Prosazení a realizace kvalitní popularizace naší vědy je klopotná a obecně velmi komplikovaná záležitost, která často vyžaduje pevné nervy. V případě hradů to platí dvojnásob. Hradý mají obecně (a to v evropském měřítku) poněkud zvláštní postavení. Zatímco u ostatních druhů památek přetrvává „jakés takés“ povědomí nezbytnosti odbornosti při zacházení s nimi, k zásahům do hradů (a to mnohdy velmi drastickým a až smrtelným způsobem) se cítí povolán téměř každý a neinformovaná veřejnost mu pak ještě aplauduje. Hodnota českých hradů jako plnohodnotného historického pramene stále strmě klesá. Hradý ovšem samy křičet tak, aby jim rozuměla nejširší veřejnost, nemohou. Tady je otázka kultivace nejširšího kulturního povědomí více než aktuální a potřebná, a proto se též v popularizaci tímto směrem bez ohledu na komplikace a mnohdy i deprese, které to přináší, intenzivně angažují. Jak úspěšně, ukáže ve větším rozsahu budoucnost.

Tohle bude jistě nesnadná otázka. Máte nějaký obzvláště oblíbený hrad či hrady a proč?

Je to jistě nesnadná otázka a zároveň jedna z nejčastějších (mimo všelijaké poklady apod.), které dostávám. Primárně se pochopitelně zabývám informacemi a ty jistě v různé míře může poskytnout prakticky každý hrad. Z principu tak nelze pracovat pouze s nějakými „vyvolenci“. Je však asi normální, že k některým člověk může získat bližší vztah. U mě jsou to nejspíše především královské hrady posledních Přemyslovců. Značnou část života jsem se zabýval a zabývám výzkumem hradů v přemyslovském loveckém hvozdu a zdejší hrady jsou mi pochopitelně velmi blízké, zejména pak Týřov a Křivoklát. Hradů, k nimž mám bližší vztah, by ovšem bylo daleko více a nebyly by mezi nimi pouze královské – jmenovat bych mohl namátkou třeba Kamýk nad Vltavou, Jindřichův Hradec, Říčany, Starou Dubou či Vimperk. Bylo by to ale nespravedlivé k plejádě dalších, jimiž jsem se zabýval a zabývám. Takže s odpovědí na tuto otázku asi příliš neuspokojím, protože se záměrně vyhnu vypočítávání důvodů, proč je ta či ona lokalita lepší než ty ostatní.

Středověký hrad nebyl v minulosti solitérním objektem odtrženým od středověké společnosti a reality, ale objektem spojeným v mnoha ohledech se soudobými elitami. Co si myslíte o významu potomků šlechtických rodů v rámci současné společnosti?

Ani na tuto otázku není možná jednoduchá a univerzální odpověď, neboť i dnešní příslušníci šlechtických rodů představují velmi pestrou skupinu lidí odlišných naturelů i osobních vlastností. Obecně je však možno konstatovat, že patří mezi lidi, kteří si většinou váží tradičních hodnot, národní identity a historické a kulturní continuity. A to jsou věci, kterých je nám v současné době obecných nejistot a úpadku národního povědomí a hrdosti velmi zapotřebí. Zde může být jejich role velmi významná. Mnozí z nich (jistě ovšem zdaleka ne všichni) mohou sloužit i jako obdivuhodný vzor v péči o památky národního kulturního dědictví, která je pro ně mnohdy velmi nelehká, ale kterou automaticky (a správně) považují za svou povinnost.

Máte za sebou neobyčejně obsáhlou bibliografii, můžete nám prozradit, na čem pracujete v současné době?

V současné době dokončuji čtvrté Dodatky k Ilustrované encyklopedii českých hradů, které by měly vyjít v první polovině příštího roku. V závěrečném stadiu je i vydání dvanáctého svazku současné hlavní české kastellologické publikační platformy, kterou jsou Castellologica bohemia. Neúprosné termíny mě pochopitelně nutí odevzdávat do tisku početné rukopisy vázané zejména na výzkumné tuzemské i zahraniční granty a konference. Namátkou připomenu studii o problematice možného vlivu hradní, s křížovými výpravami spojené architektury ve Svaté zemi na středoevropskou hradní produkci. Příští rok plánuji monografické zpracování hradu Džbán.

Jak při Vašem pracovním nasazení relaxujete, máte ještě čas na jiné záliby a koníčky?

Člověk nepochybně musí mít nějakou možnost zcela odlišného vyžití, která mu umožní uchovat si zdravý rozum. Popravdě řečeno jsem sběratelský typ a mám úzký vztah i k ostatním, byť na první pohled odtažitým historickým a technickým oborům. Mezi mé koníčky patří např. vojenská historie a zejména historie železnice. V druhém případě je to spojeno i se sbíráním a stavěním železničních modelů v měřítku TT.

Vážený pane profesore, děkujeme Vám za rozhovor, přejeme Vám hodně úspěchů ve Vašem pracovním i osobním životě a těšíme se na další spolupráci s Vámi.